CZU:821.135.1(478).09(092)-1
https://doi.org/10.52505/1857-4300.2025.1(324).12

Poezia lui Vasile Romanciuc în exegeza literară (I)

Silvia LUPAN

Cercetător științific
E-mail: silvia.lupan@sti.usm.md
Orcid: https://orcid.org/0009-0002-5488-3219
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" al USM (Chișinău)

The Poetry of Vasile Romanciuc in Literary Exegesis (I)

Abstract

The article aims to present how Vasile Romanciuc's poetry published until the 90s of the 20th century was perceived by literary critics. The whole approach follows, in diachrony, the critical discourses of some famous names from Bessarabia: Andrei Țurcanu, Mihail Dolgan, Ion Ciocanu, Alexandru Burlacu, Grigore Chiper, Eugen Lungu, etc., in order to highlight the way in which various critics interpreted the poet's creation and how the poet's volumes were perceived and evaluated in the two eras (totalitarian and post-totalitarian), emphasizing the fact that the critical discourse, like the literary one, was influenced by the censorship's ruthless eye, which is why the interpretation of texts was made, during the communist period, only within the limits allowed at that time. At the same time, we have tried to bring to the readers' attention poems that have not enjoyed the look of a critical eye, although they represented true gestures of courage in a society marked by ideological freezing.

Keywords: critical perception, totalitarianism, diachrony, censorship, disagreement, alienation, poetic identity.

Rezumat

Articolul prezintă modul în care a fost receptată de critica literară poezia lui Vasile Romanciuc publicată până în anii '90 ai secolului XX. Întregul demers urmărește, în diacronie, discursurile critice ale unor nume sonore din Basarabia: Andrei Țurcanu, Mihail Dolgan, Ion Ciocanu, Alexandru Burlacu, Grigore Chiper, Eugen Lungu etc. pentru a evidenția modul în care diverși critici au interpretat creația poetului și cum au fost percepute și evaluate volumele sale în cele două epoci (totalitară și posttotalitară), subliniind faptul că discursul critic, la fel ca și cel literar, a fost influențat de ochiul necruțător al cenzurii, motiv pentru care interpretarea textelor s-a realizat, în perioada comunistă, numai în limitele admise atunci. Totodată, am încercat aducerea în atenția cititorilor a unor poezii care nu s-au bucurat de privirea unui ochi critic, deși au reprezentat adevărate gesturi de curaj într-o societate marcată de înghețul ideologic.

Cuvinte-cheie: receptare critică, totalitarism, diacronie, cenzură, dezacord, alienare, identitate poetică.

În anii ’60, în Basarabia, după moartea lui Stalin, s-a înregistrat un oarecare „dezgheț”, fiind scoși de la index marii clasici români – Creangă și Eminescu (doar unele creații) –, ceea ce a favorizat distanțarea scriitorilor basarabeni de proletcultism, care presupunea folosirea literaturii ca un instrument de propagandă. Deși destinderea culturală nu a durat prea mult, aceasta le-a fost suficientă scriitorilor pentru a conștientiza „imixtiunea devastatoare a Marelui străin” (Țurcanu 2013, p. 36). Liviu Damian, Grigore Vieru, Dumitru Matcovschi, Anatol Codru etc. au realizat o schimbare de optică, refuzându-i poeziei „statutul degradant de «formă națională» ajustată la «conținutul socialist»” (Țurcanu 1996, p. 19). Plini de înfrigurare, poeții încercau să-și definească propria identitate (personală și de creație) pentru a evita starea de alienare dominantă în societatea acelor vremuri – înstrăinarea atât față de sine, cât și față de alții.

Însă, așa cum s-a întâmplat în România, unde Ceaușescu a emis *Tezele* din 1971, care reinstaurau și înăspreau cenzura, și în Basarabia și-a extins efectul o hotărâre a Comitetului Central al Partidului Comunist din URSS, emisă la Moscova, prin care, spune Andrei Țurcanu, a fost instituit un control mai riguros asupra proceselor de creație, astfel „ochiul acerb al cenzurii” (Burlacu 2024, p. 471) supraveghea îndeaproape ce vede și cum vede lucrurile „ochiul al treilea”, dar și șaizeciștii care au îndrăznit să sfideze regimul. Totuși, efortul șaizeciștilor a fost perpetuat de generația[1] „ochiului al treilea”, despre care însă Andrei Țurcanu consideră că este mai puțin sincer decât al șaizeciștilor, marcat, uneori, de clișee și truisme (În *Martor ocular*, lucrare apărută în 1983, el considera că excepție face Vasile Romanciuc și volumul său, *Citirea proverbelor*. Cu toate acestea, în alte câteva texte critice publicate începând din anul 2016, Andrei Țurcanu nu mai amintește de Vasile Romanciuc, numindu-i pe șaptezeciști calofili și învinuindu-i de artificialitate.), pe când reputatul critic se aștepta ca, odată ce a fost (re)găsită conștiința de sine, actul poetic să implice folosirea unor perspective și mijloace novatoare.

La începutul anilor ’70 apar în Basarabia volume semnate de poeții Iulian Filip, Ludmila Sobiețchi, Vasile Romanciuc, Marcela Benea, Leonida Lari și Nicolae Dabija. Printre ei se evidențiază Vasile Romanciuc, „unul dintre puținii care nu a scris la comandă și, între șaptezeciști, nu e numai cel mai puțin zgomotos, cel mai retras, dar și cel mai talentat” (Burlacu 2020, p. 209). Și Eugen Lungu are o atitudine apreciativă față de Vasile Romanciuc, declarându-l, în prefața volumului *Purtătorul de cuvânt al tăcerii* (2011), „cel mai important poet al generației sale” și afirmând despre acesta că ar fi plin de o modestie cuceritoare și neispitit de dorința imitațiilor, iar din alt unghi, că a avut o evoluție ascendentă sigură în plan literar.

[1] Nicolae Leahu, în prefața *Antologiei poeziei românești din Basarabia* (1770-2020), care a văzut lumina tiparului în 2021, menționează că ar fi vorba, de fapt, despre o promoție, afirmație făcută și de criticul Alexandru Burlacu.

Alexandru Burlacu nu consideră volumul de debut al lui Vasile Romanciuc (*Genealogie*) a fi unul reprezentativ, dat fiind faptul că acesta creionează imaginea unui țăran trăind o eternă sărbătoare, pe care criticul îl și numește, ironic, „sfântuleț" sau „o icoană de închinat" și, am adăuga noi, în limbajul zilelor noastre – un *icon* [aikăn]. Criticul Andrei Țurcanu a observat, în mod pertinent, că, spre deosebire de cântecele din epocă, cele ale lui Vasile Romanciuc reprezentau ceva deosebit, sustrăgându-se modului unanim acceptat de a face poezie: „cântarea sa refuză zgomotul gesticular, zarva declamatorie, emfaza verbalistică, menținându-se în cadrul unei sincere destăinuiri" (1983, p. 207).

Mihail Dolgan, în prefața volumului amintit mai sus, subliniază „noutatea viziunii și prospețimea simțirii lirice, semnificația artistică miezoasă și formula poetică simplă, nepretențioasă, spontană" (Romanciuc 1974, p. 3). Mult mai târziu, Ion Hadârcă este cel care menționează că Vasile Romanciuc și ceilalți poeți care au debutat în anii șaptezeci ar fi fost niște „spărgători de gheață și deschizători de drumuri" (2008).

Eugen Lungu afirmă că volumul editat în 1974 „nu prea contează literar", menționând însă că unica greșeală a „prunciei literare" a lui Vasile Romanciuc, este scrisul în cheie vieriană (și Ion Ciocanu, în 1977, era de părere că debutanții din anii '70 s-au aflat sub influența scriitorilor „de prestigiu"), greșeală temporară, pe care și-o corijează apoi prin găsirea propriei voci lăuntrice. În acest context, ținem să facem o precizare: în cadrul epocii în care a debutat Vasile Romanciuc, pentru ca poezia să primească aprobarea pentru publicare, trebuia să îndeplinească unele condiții: „1) să fie senină; 2) să nu conțină niciun fel de elemente ideatice care să treacă dincolo de principiile unanim acceptate (în practică, asta înseamnă descrieri de natură și sentimente față de cele mai apropiate persoane); 3) să fie înțeleasă. Întrucât poetul care nu are voie să gândească în versuri va manifesta automat înclinația spre cizelarea formei, el va fi acuzat de formalism" (Milosz 2019, p. 79). Volumul de debut al lui Vasile Romanciuc pare că ar respecta „directivele" enumerate mai sus, dacă nu ar exista, la pagina 8, poemul *Un loc*, în care se poate citi următoarea strofă, unde atmosfera sărbătorească este adumbrită de așteptarea unui presupus frate, ceea ce implică un anumit grad de incertitudine, de anxietate chiar: „Când stăm în cerc acasă – părinți, nepoți, copii, / La masa încărcată cu mana din câmpii, / Țin iar un loc, că poate se-ntoarce-un frate dus / În lumea mare, despre care părinții nu mi-au spus…" (Romanciuc 1974, p. 8). Dincolo de limbajul tranzitiv, nu se poate afirma despre aceste rânduri că sunt chiar „pe înțeles". Despre ce frate este vorba? De ce părinții nu au discutat despre el? Unde a plecat? Acestea sunt doar câteva întrebări legitime, care aruncă o altă lumină asupra substanței acestui poem și volum, din care face parte și următorul, scris în plin comunism, când Biserica, Dumnezeu și religia erau prigonite, ce sună în felul următor: „Păzescu-mi auzul, auzul… / Să am cu ce potoli / Setea de limbă maternă, / De doine ce nu vor muri… // Păzescu-mi ochii, ochii… / Să văd ce frumoasă ești, / Să văd cum devin

clipe-aievea / Bătrânele noastre povești… (…) Păzescu-mi inima, inima, / Să pot pentru tine trăi, / Păzescu-mi inima, inima / Să am cu ce te iubi…" (*Ibidem*, p. 33). Pe lângă referirea la doina românească, este clară intertextualitatea cu *Proverbele* din Biblie, pe care este evident că poetul le cunoștea din scoarță-n scoarță. Eul poetic se găsește în postura unui fiu, căruia Tatăl Ceresc i-a adresat sfaturi precum acestea, regăsite în Biblie, și la care trimite textul lui Vasile Romanciuc: „Fiule, fii atent la cuvintele mele, pleacă-ți urechea la spusele mele" sau „Păzește-ți inima cu toată atenția, căci din ea ies izvoarele vieții." Prin răspunsul său, fiul afirmă cu tărie că se va feri de zgomotul infernal al formelor fără fond, pledând pentru valorile autentice și rămânând „fidel genealogiei sale" (Țurcanu 1983, p. 204).

Și mai elaborat pare poemul *Sonet pentru oamenii de zăpadă*, din volumul de debut, ce a fost trecut cu vederea de critica literară, dar care determină cititorul să-și pună numeroase întrebări. În contextul comunismului, acest text reflectă vocea distinctă a lui Vasile Romanciuc și un ton aflat în complet dezacord cu întregul volum: „… Dar sunt ființe-n lume, ce seamănă a oameni, / Că au și ele mână, că au și ele față… // Făpturile acestea, pe-ascuns, ca niște hoațe, / În suflet ți se bagă să te înghețe-ncet, / Să-ți facă ochiul gheață și sângele… tot gheață, / C-aceasta-i legea sfântă a omului de-omăt… // Și limba lor e rece. Dar oare au o limbă?" (Romanciuc 1974, p. 49). Negreșit, în loc de oameni de zăpadă, putem surprinde portretul-robot al cotropitorilor, al celor veniți din nemărginirile de gheață ale Marelui Imperiu Sovietic.

În legătură cu același volum, apărut în 1974, Mihai Dolgan consideră că Vasile Romanciuc și-a găsit „vâna de aur", „formula lirică particulară, inconfundabilă […]. Echilibrul aproape perfect între puterea de gândire și de simțire, pe de o parte, și puterea de exprimare – prin discurs liric și sugestie metaforică – pe de altă parte" (Cugut 2017, p. 7), iar Grigore Chiper – că se limitează la „tematica restrictivă a timpului", pe care o trece însă printr-un filtru romantic (2013, p. 40).

Spre deosebire de primul volum, în *Citirea proverbelor* (1979) „se produce o schimbare la față a poeziei lui Vasile Romanciuc. Accentele se deplasează de pe o etică a convențiilor pure, pe o etică organică, țărănească" (Burlacu 2020, p. 211). Andrei Țurcanu remarcă „sinceritatea tonului" acestei cărți (1983, p. 21), iar Eugen Lungu îl surprinde între paginile volumului pe adevăratul Romanciuc și viitorul său program estetic, tiparul său estetic, marcat de „firescul și concizia proverbelor, refuzând zarva declamatorie, redundanța mult spusului" (2011, p. 6). Același critic observă cum învățătura milenară a proverbelor este pusă într-o lumină nouă, inedită. În același timp, Eugen Lungu ne atenționează că poezia lui Vasile Romanciuc are autonomie estetică proprie, chiar dacă pornește de la înțelepciunea populară. Despre aceeași carte, Ion Hadârcă menționează că reprezintă „o performanță a poetului și una dintre cele mai valoroase cărți de poezie apărute, incredibil, aici, în condițiile regimului totalitar, în a doua jumătate a secolului XX!" (2008). Ion Hadârcă, alături de Mihai Cimpoi și Ion Ciocanu, au fost cei care au „moșit" volumul lui Vasile

Romanciuc, apărut în 1979. Primul dintre ei, a insistat ca poemele *Riţos* și *Neruda* să rămână în volum, chiar dacă nu erau din „acea poveste”. Poemele respective au fost remarcate și de Andrei Țurcanu: „în câteva rânduri el (V. Romanciuc – *n.n.*) a păşit peste convenienţele impuse de modestia mioritică, apucând strâns în mână nişte artere în care sângele vieţii contemporane pulsa năvalnic” (1983, p. 209). Trebuie subliniat faptul că până în anii ’90, la fel ca și poeții, criticii literari au trebuit să spună lucrurile voalat sau să le treacă sub tăcere, astfel poeme precum *Riţos*, *Neruda*, *Atenţiune*, au fost interpretate numai în limitele admise, procesul de receptare fiind și el asigurat numai parțial.

Vasile Nastasiu, în 1980, vedea *Citirea proverbelor* ca pe o carte de mare actualitate, una dintre cele mai bune din lirica contemporană, „incitatoare”, „vecină” cu lirica modernă, dar se îndoia că, în viitor, Vasile Romanciuc ar abandona linia tradiționalistă și ar scrie în cheie modernă (Nastasiu 1980, p. 5). De asemenea, criticul era de părere că, probabil, volumul respectiv va rămâne o cheie de boltă în creația poetului, însă, după cum am putut vedea mai târziu, această „previziune” a fost contrazisă de alte volume bune, pe care le-a publicat poetul basarabean, scriind adesea în stil neomodernist și chiar postmodernist.

Cinci ani mai târziu, Ana Bantoș, în cartea *Creaţie şi atitudine*, menționează faptul că Vasile Romanciuc „atinge o treaptă superioară a sensibilităţii artistice” (1985, p. 162). Cercetătoarea a remarcat efortul conștient al poetului de a-și face un program estetic din exprimarea care evită vorba multă. Pornind de la această constatare și de la observația că Vasile Romanciuc apără cuvântul prin tăcere, am realizat, în 2018, un articol în care am demonstrat că poetul, în volumele scrise până în anii ’90, a ales tăcerea ca pe o materializare a rezistenței în fața terorii istoriei, determinând o sfâșiere lăuntrică, pe care o putem surprinde în unele dintre poeziile sale, și tonalități discordante chiar și în unele volume care se voiau „luminoase”. Acesta a abordat numai teme esențiale, iar pe cele promovate „de sus” le-a ignorat cu destul de mult succes. Revenind la textul Anei Bantoș, trebuie să menționăm că discursul critic a surprins, mai ales, latura cuminte a poeziei scrise de Vasile Romanciuc, pe care a calificat-o drept simplă, lipsită de „vaduri”, calmă, echilibrată, iar „frământărilor sufleteşti” ale poetului și cauzelor acestora li s-a acordat mai puțină atenție, un fapt explicabil în contextul realităților epocii respective.

Ceea ce Ana Bantoș nu a putut spune despre poezia lui Vasile Romanciuc până la căderea comunismului, din motive lesne de înțeles, a scos la lumină mai apoi și anume, faptul că, în cazul lui Vasile Romanciuc, curajul său s-a manifestat prin realizarea explorărilor insistente în zona *genealogiei*... Probabil că această din urmă opinie va crea numeroase nedumeriri, întrucât atât Vasile Romanciuc, cât și colegii săi de „generație” au valorificat, din plin, aproximativ aceeași arie tematică. De ce vorbim despre curaj atunci când amintim creația cu tematică exclusiv națională a lui Vasile Romanciuc? Deoarece „scriitorul care nu a dedicat nicio operă remarcabilelor figuri rusești sau vieții rușilor, limitându-se la teme naționale, nu se

poate considera în deplină siguranță" (Milosz 2019, p. 79). În această nouă lumină, devine mai lesne de înțeles îndrăzneala lui Vasile Romanciuc și a altor poeți din spațiul basarabean, nu în zadar Alexandru Burlacu denumește acțiunile respective ale promoției șaptezeciste drept o „inocentă disidență": „Anume etica țăranului, cristalizată de-a lungul sutelor de ani, devine o modalitate de protest în regimul totalitar, o est-etică a poetului mai puțin devotat sistemului. (…) Est-etica aceasta prefigurează un început de polemică, o formă de revoltă" (2024, p. 470).

Criticul Grigore Chiper observă în cel de-al doilea volum al poetului Vasile Romanciuc „turnura de la un descriptivism molcom, străbătut de o problematică exterioară, bătătorită, spre interogația care sparge desenul peisagistic" (2013, p. 40).

În legătură cu *Citirea proverbelor*, trebuie să menționăm și că tonalitatea volumului este mult mai accentuat discordantă, ba chiar incisivă pe alocuri, în raport cu festivismul oficios, care se obișnuia în acele timpuri, adică în raport cu Metoda, și un număr mult mai mare de poeme sunt, mai degrabă, o expresie a neomodernismului din spațiul basarabean decât a tradiționalismului: *Atenție, Unde erai*, *Copilăria, Tu, Moment, Dar să mergem, Ca printr-un aer roșu* etc.

Prima opinie critică despre următorul volum al lui Vasile Romanciuc (*Din tată-n fiu*, 1984) îi aparține chiar prefațatorului acestuia, poetului Liviu Damian, care remarcă faptul că „se vorbește calm, domol, dar nu șovăitor. Se vorbește sigur, cuvântul e modelat de iubire, de răbdare, de speranță, nu de lene, de zvon pustiu sau limbuție stearpă" (1984, p. 3). Este esențial a se reține accentul pus pe secvența „dar nu șovăitor", pentru că, probabil, poetul o fi simțit care este substanța adevărată din poemul *Jalil*, de exemplu: „Aici, unde zace poetul închis / Ziua e o pictură pe sticlă mată / Și soarele – un îngândurat trandafir / Cu tulpina de sârmă ghimpată. // Dosarul scris în limba bocancului cuceritor / Strânge ca o cătușă poemele de pace"; „Conștiința e generalul de care ascultă poeții" (1984, p. 27), sau din altul – *În țara lui Neruda de mult n-a mai fost ziuă*. Vasile Romanciuc folosește realitățile din America de Sud doar ca pe niște pretexte, iar tabloul pe care-l creionează atât de convingător, în stilul deja consacrat al citirii proverbelor, seamănă izbitor cu cel din orice stat dictatorial, inclusiv din Uniunea Sovietică: „Toți dictatorii seamănă-ntre ei. // Învață toți – și tema nu e nouă – / Cum *să despice sângele în două* (*subl. n.*) // Cum să adune într-un ștreang o țară" (*Ibidem* p. 21).

Privind acest volum fără a ține seamă de contextul epocii în care a fost scris, am fi tentați să afirmăm că este neuniform și că, în prima parte, intitulată *Sfânta pace*, găsim destule poeme dominate de frica obsesivă de război. De asemenea, s-ar putea spune că aceste pledoarii nesfârșite pentru pace ajung să se banalizeze într-un final. Însă, privite din perspectiva diacroniei procesului literar, acum, când se cunosc destule detalii despre realitățile timpului și, mai ales, despre Războiul Rece, ochiul critic va realiza o interpretare de ansamblu, contextualizată.

Criticul Grigore Chiper este de părere că în cartea *Din tată-n fiu* și în următoarea – *Ce am pe suflet* (1988) – Vasile Romanciuc își „rămâne fidel sieşi, constant, dar şi involutiv în sensul unei cantonări tematice şi procedural-stilistice prelungite, în contextul liberalizării artei şi presei, când numeroşi autori au epuizat aria. Zgomotul străzii – limbă, alfabet, independenţă, ecologie – nu pune mare presiune pe poet, căci lozincile revendicate reprezentau domeniul său de creaţie dintotdeauna" (2013, p. 41).

În legătură cu aceeași carte, Eliza Botezatu, în articolul *Marginalii la poezia unui an* (1985), a menționat că printre scriitorii tineri se evidențiază Vasile Romanciuc. Ea a rămas impresionată de „lipsa de emfază și de patetism exterior (cu toate că putem găsi și exemple care demonstrează contrariul)", dar și de „puternica senzație de prospețime" (1985, p. 138) de care a dat dovadă Vasile Romanciuc în volumul *Din tată-n fiu*.

În concluzie, contextul istoric și literar al anilor '60-'70 în Basarabia a fost unul tensionat, înregistrându-se momente de „dezgheț" cultural, iar apoi și reîntoarcerea la cenzura severă, ce a influențat profund direcțiile literaturii în perioada în care a debutat Vasile Romanciuc, unul dintre cei mai buni poeți ai promoției sale, care s-a evidențiat prin sinceritatea discursului liric, o abordare poetică echilibrată, profund ancorată în valorile tradiționale.

Dintre toate cele patru volume apărute înainte de 1990, *Citirea proverbelor* (1979) marchează un moment de maturitate artistică, în care poetul își cristalizează vocea lirică proprie, valorificând înțelepciunea populară într-un mod inovator, filtrat printr-o sensibilitate autentică și o atitudine critică subtilă față de regimul totalitar, pe care o putem observa în unele poeme, calități grație cărora s-a bucurat de numeroase lecturi atente și apreciative. De asemenea, nu trebuie trecute cu vederea nici tonalitățile melancolice, în dezacord cu bucuria oficioasă, care pot fi surprinse atât în volumul de debut (mai puțin), cât și în volumele ulterioare, apărute în plin comunism, acestea contribuind, în mare măsură, la păstrarea identității naționale. O altă idee care trebuie subliniată se referă la faptul că, în perioada comunistă, discursul critic, la fel ca și cel literar, a fost influențat de ochiul necruțător al cenzurii, motiv pentru care interpretarea textelor s-a realizat numai în limitele admise de cerberii Partidului.

Referințe bibliografice:

BANTOȘ, Ana. *Creație și atitudine.* Chișinău: Literatura artistică, 1985.

BOTEZATU, Eliza. Marginalii la poezia unui an. *Nistru*, nr. 3, 1985.

BURLACU, Alexandru. *Proba esteticului. (Neo)moderniștii basarabeni*. Chișinău: Gunivas, 2020. ISBN 978-9975-3460-4-7.

BURLACU, Alexandru. *Trecutul prezent. Secvențe critice.* Chișinău: Editura Unu, 2024. ISBN 978-9975-179-11-9.

CHIPER, Grigore. Vasile Romanciuc: între spiritul modern şi angajarea tradiţiei. *Metaliteratura*. 2013, nr. 1-2. ISSN 1857-1905.

CUGUT, Elena. *Bibliografie. Vasile Romanciuc*. Ediția a 2-a revăzută și completată. Chișinău: Prut Internațional, 2017. ISBN 978-9975-54-304-0.

HADÂRCĂ, Ion. *Poezia lui Vasile Romanciuc sau re-citiri onirice pe rune ancestrale*. 2008. Disponibil: https://old.bncreanga.md/scriitori/Romanciuc/hadarca.htm [accesat: 2025-03-08].

LUNGU, Eugen. *Poezia rigorii etice*. Prefață la volumul Purtătorul de cuvânt al tăcerii. Chișinău: Editura Arc, 2011. ISBN 978-9975-61-631-7.

MILOSZ, Ceszlaw. *Gândirea captivă*. București: Humanitas, 2019. ISBN 978-973-50-5895-1.

NASTASIU, Vasile. Despre poezia sentimentului. *Literatura și arta*, 28 februarie 1980.

ROMANCIUC, Vasile. *Genealogie*. Chișinău: Literatura artistică, 1974.

ROMANCIUC, Vasile. *Citirea proverbelor*. Chișinău: Literatura artistică, 1979.

ROMANCIUC, Vasile. Din tată-n fiu. Chișinău: Literatura artistică, 1984.

ȚURCANU, Andrei. *Martor ocular.* Chișinău: Literatura artistică, 1983.

ȚURCANU, Andrei. *Evoluția poeziei postbelice din Moldova* (*tendințe, orientări, structuri artistice*). Referat prezentat pentru obținerea titlului științific de doctor habilitat. Chișinău: 1996.

ȚURCANU, Andrei. *Arheul marginii și alte figuri.* Opera Omnia. Publicistică și eseu contemporan. Iași: Tipo Moldova, 2013. ISBN 978-973-168-981-4.

Notă: Articol elaborat în cadrul subprogramului de cercetare 010301 „Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică”, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al USM.

Primit: 11.03.2025
Acceptat: 30.04.2025